

ПОЕЗІЇ

Олесь Донченко

МОЛОДИК

— Признайся, питаєм в-останне,
Відомо, що ти—комуніст,
Хто був головою повстання,
Хто заклик у села поніс?

— Мовчиш, не жартуй, чоловіче,
Ми вирвемо з тебе язик!—
За грати в запалені вічі
Рогами бренів молодик...

Яке все далеке... дружина,
Зелене подзвіння в гаю...
— Друкарня де ваша, скажи нам,
Цим долю полегшиш свою.

— Ну, пісня твоя певесела
(Відомо, що ти—комуніст),
Ще ти на заводи і села
Відозви червоні поніс?..—

... І чорна дорога,
Калюжі, весна,
І ніч, і тривога,
І ноту високу
У вуха дзвенить тишина.

Його молодого
За місто в яри,
Стонога дорога
Плазує згори,
Стонога тривога
Глухої пори.

— Ну, швидше іди, комуністе!..
А місяць на вії—намисто,
А місяць у вічі світив,
Багнети в яру золотив.

Чу! Постріл за пострілом... двічі...
Хто зна, не забуде повік,
Як смертнику дивиться в вічі
В-останне в яру молодик...

Харків, 1927 р.

Теодор Орисіо

КОЛИ ВЕСНІЄ—МУДРО МИСЛИТЬ МІСТО

Коли весніє—мудро мислить місто,
 Бо знов його помолодить весна.
 Дахи оближе сонце промін'ясте—
 І вип'є вогку темряву до дна.

І я тоді немов би стану мудрий,
 Коли з верхів будинків кам'яних
 Спаде, спотіє білий сніг, як пудра,
 І зацвітуть троянди на вікні...

Дивлюсь тоді в глибокі очі міста,
 Де вперта мудрість зоряно мовчить.
 Дивлюсь і думаю: у далі промін'ясті
 Це ж так воно в майбутній вік нас мчить...

Л. Волошина

НАСТУРЦІЇ

Мені чотирнадцять було,
 Як почула вперше—„Революція“,
 Заквітчала голову вінком
 З панських настурцій.

Село в ярах лежить,
 А навколо ліси, куди оком глянь,
 Там у пущах ховалися наші
 Запалювачі повстань.

У селі, аж по лікті в крові
 Руки панські катові...
 Я ж гадюкою в мокрій траві—
 Істи вночі братові.

Угорі шепотить лист,
 Ніч німа в гаю...
 Казали: твій брат—комуніст,
 А що це—не знаю.

Я така шалена була—
 Для мене ні чорта, ні бога,
 Уночі в лісі одна,
 В пущі—без дороги.

Раз... Мовчали явори
 Ночі срібноросої.
 Клубочком темним з гори
 У лісі з ношею.

Стій! Куди?—відгукнулось—пугу!
 Морозом за шию сипнуло.
 Гайдамаки! Вітер десь гув...
 До землі лозу гнуло.

Стала.—„Ти куди вночі?
Іч, чортова тінь!“
Червоною смугою на плечі—
Гострий біль.

— Комунисти в лісі? Тут?
Ти скажеш?.. Смертно...
Німо стало... Знов б'ють
— Ні!—До них!—твердо.
Ні?—нагаєм ріже плече.
Навколо тихо, мертво.
— Ну, іроде, скажеш тепер?
— Ні!—До них!—уперто.

— А воно гарне, хоч і мале,
Ось присвіти, Антоне!
Заміж то правда рано ще,
А мені на ніч годне...

Зареготали: хтось по залізі
Дрібно горох розсипав...
— Гей, на коня, хутко лізь!—
Сказав сердито.

.....

...Я додому вернулась не тою,
Наді мною горлицею мати:
— Дорогою, доню, ціною
Врятувала брата.

...Мені чотирнадцять було,
Як почула вперше—„Революція!“
Я сплела червоний вінок
З панських настурцій.

Градизьк
на Кременчуччині

Олекса Конторин

* * *

Я згадав твої очі—о, весно!
Коли брів під прапорами волі,
Тоді так було тепло і весело
В трудовім, робітничому колі.

Я гадав, що земля—моя мати
(Відлунали минулі віки),
На машини повернуть гармати
І в музику тривожні гудки...

Але ні, ще земля ворогами
Вколо вільного краю луна,
І братів моїх б'ють батогами
Та до чола схиляють „наган“.

Не печалься ж, мій травень коханий,
Ти зодягся в червоний жупан—
Прийде час, коли воля засяє
На всесвітніх робочих степах.

Терень Масенко

Дві поезії

ШТРИХИ

Просвіт... Остання будівля нескінчена.
В далену горизонти високі,
Золотими дощами долину посічено,
Залито

топленим

воском.

*

Там на сухому, мов скло, тротуарі
У дівчини проліски туберкульозні..
— По гривенику... Гривеник пара?
— Пахнуть весною... Серйозно?!

*

Я гадаю, що—ні!
Свіжий вітер солоний
У степу

до грудей

на крилах!..

Мила дівчино, за які міліони
Принесла б ти весни,
або криги?

*

Вийду сам!.. І мені,
Молодому і ясному
Вся весна з її теплим снігом,
І широкі долини, озера хвилясті,
Що клеочуть, шумують, рясніють!

ЖУРАВЛІ

Коли проходив по двору,
Заваленому стружками.
— „Ум-кру“... Розкраяли... „Ум-ру“,
Над містом гостро, тужно.

І швидко голову підняв:
Під хмарами патлатими
Вчорашня степова рідня,
Зажурена... крилата!

Од теплих сонячних озер,
Озимини узорів,
Вона сумний привіт несе,
Рида, зове в просторах.

— Прощайте, милі журавлі!
Колись почую знову..
Назустріч гамір... ковалі..
І спека метальова.

РОЗМОВА З ПАРОТЯГОМ

(за Бальмонтом)

Запитав паротяга я вільного:

— Що робити, щоб бути молодим?—

Свиснув-свиснув свисток сильно-сильно:

— Ти повітряним будь, як той дим...

Запитав паротяга залізного:

— Що робити, щоб завжди бути мужнім?

Каже топка пекуча і грізна:

— Жар у серці роздмухай ще дужче.

Запитав паротяга я велетня:

— Що робити, щоб рухатъ світами?

Відповіла лопата м'ні весело:

— Ти працюй, як і я, без втоми!

* * *

Ранок. Сонце. День.

Ранок—

Помацки намацав

Залізниць межу...

Я Лютьєвим паротягом

Під червоним стягом

Шляхи ріжу,

мережу,

На узвіз

біжу.

Сонце—

З свистом—співом

Стріли трактори,

Я Жовтєвим паротягом

З переможним гамом

Гашу лихтарі,

прожектори...

Іду

із гори...

День

Ланами, містами

Сміхом знищив гнів.

Я Всесвітнім паротягом

Зустрічаюсь з комунаром—

Володарем днів...

віків..

Ів. Гончаренко

ДРУЗІ

Ще не висохла криниця
 У зеленому яру—
 Побіжу води напиться
 І для друзів наберу.
 — Пийте друзі, пийте друзі,
 Не гербуйте цим ковшом.
 Я колись у цьому лузі
 Був маленьким пастушком.
 Із-за гори вітер дише.
 Свіжий вітер свіжих днів.
 Деся із степу молодь пише
 Нам прохання хуторів.
 — Завітайте з міста, хлопці,
 Нам бадьорість принесить.
 Чули й ми про комсомольців,
 Але ж більше нам скажіть...
 — Завітайте в степ широкий,
 В наші дикі хутори—
 Підем в поле на толоки
 І співать, і говорити...
 — І сади в нас розцвітають,
 І житами шлях до нас...
 — Друзі милі, я вас знаю,
 Я ж малим із вами пас!..

Рона
 Рона Пряжка

ПЕРЕДВЕСІННЄ

Далеко на північ,
 На південь,
 На схід,
 Розсипало сонце проміння і сміх,
 Розплутало сяйва гарячі клубки,
 На землю спустило злоті торочки...
 А дні ж то біжать,
 І біжать,
 І біжать...
 Ой скоро вже весну ми вийдем стрічать,
 Ой скоро прийде вона юно-ясна,
 Квітками вквітчає чернозем—поля.
 Весна й комсомол...
 Комсомол...
 Комсомол...
 Ой, чую я дзеньки весняних підков.
 Ніхто не здолає гартованих лав...
 Де в серці вогнями цвіте Дніпрельстан...
 Далеко на північ,
 На південь,
 На схід,
 Розсипало сонце проміння і сміх,
 Розплутало сяйва гарячі клубки,
 На землю спустило злоті торочки...

З ПОЕЗІИ АМЕРИКАНСЬКОГО МОЛОДНЯКА

Вачель Ліндсей

Vachel Lindsay

ЗШИЙТЕ РАЗОМ ПРАПОРИ!

Могутня хвиле молоди, доки тебе не розтрачено,
 Всі монументи змети
 Чавунні, розчав всі високі імперські стіни,
 Що нам заслоняють нову Світову Державу,
 І випростай всюди ненависть заплутану
 Й всіх нас зроби братами кровними.
 Не припиняй протесту свого,
 Доки гармат голоси не звияжуть.
 — Барабань про мир світовий,
 Доки влада Торі*) не впаде.
 Не отруйний, скалічений вік старий
 Є нашою спадщиною,
 Лиш воля весняна, розливна й світанок палкий, полум'яний.
 Селяне, повстаньте яскраво,
 І свій пред'явіть рахунок,
 Доки лорди не виснажили ваших рук!
 Зшийте разом прапори.
 Не опускайте їх в діл.
 Звіхріть разом світи.
 Скиньте з трону бридку почвару
 І клоуна.
 Ухвала:—
 „Те лиш має рости
 У борознах Балкан, у метушні Китаю,
 Що цвіте й молодіє невпинно“,
 Тільки те має бути цінним та любим,
 Що мудрість для серця приносить рік-у-рік
 Й кладе ці слова зворушливі нам на язык:
 „Сполучені Штати Європи, Азії й Світу“,
 „Дбайте про молодь!“—гукаймо.
 Звіхріть референдум.
 П'ять літ тому ваші батьки
 Страйк ухвалили, та надто вже пізно**)
 Тепер
 Короновані сонцем натовпи
 Незчислимі,
 Юнаків та дівчат
 Найкращих,
 З вашим залатаним стягом братерства
 Вгорі,
 З різноманітного шовку,
 Сплетеного в один прапор квітчастий,—
 Повстаньте,

*) Торі—консервативна партія в Англії, тут ужито в розумінні влада реакції.

**) Натяк на початок імперіалістичної війни.

Роберт А. Вольф

Robert L. Wolf

НЕ ДЛЯ ЄПІСКОПІВ

Отче, іже еси на небі, молитву нашу вволи,
Хліб наш насущний нам днесь ниспошли,
Бо воля твоя твориться ввесь час
У них на небі й у пеклі в нас.
Ім'я твоє усюди святиться,
Бо всі ще вважають, що це не дрібниця,
Та доки прийде твоє царство, проте,
Хай буде німим твоє ім'я святе.
Ми довжникам своїм все дарували,
Вони ж іще гірше нас катували:
Отже, надалі в спокусу, гляди,
Злом невідпаченим нас не введи.
Бо не лілеями ти нас створив,
Як Соломона нас не обдарив,—
Отже карай, як ми смієм сягнуть,
Тих, що ніколи не сіють, не жнуть.
Може ти, справді, на морді потвори
Вмієш читати блаженство покори,
Але, як ми все молились сумні—
Ти ж мав і нас тоді чути; чи ж ні?
Що ж, як нам нині на суд становиться—
Скеруй свою трохи замляву десницю:
Ті, що самі себе йдуть рятувать—
Хай би зискали твою благодать.
Хай тобі слава—нині і присно—амінь:
Нам буде влада—і нині й для всіх поколінь.

Бабета Дейч

Babette Deutch

ЧЕРВЕНЬ 1917

(Поема класового дня)

... Ми чули
Знаряди, що струсали океанами,
Просякнені словами й пульсом правди.
Й слова були
Нашими забавками й знаряддям.
Все, що ми писали,
Диктував нам думок розбрат і шал,
Але нині сонце
Розділяє день і тіні,
І нині наш шлях
З наших злотних місць забав
До вулиць, де плач, нам незвиклий, і жах,
І смерть нужденна.
І ще ми бачили,
Як зорі стрибали з матери-орбіти,
І чоловік, повстаючи з землі, що його поховала, біг,
Щоб поклонитись, танцюючи.
І жменьку тих,

Що від їх героїчного жесту звільнилась земля
 Од рабства,—
 Так, ми розгляділи також і їх,
 І щось у нас збудилось
 Раз,
 Що збуджуватиметься знов при думці про це все.
 І ворухитиметься в нас
 При спогадах про них
 Старе міцне хотіння,
 Що ми його в агоніях старовини повинні досягти.
 Щось є у нас у відповідь тримітінню
 Річей незбаданих, і як прапор незвинений горить
 В нас мрія, вабить нас, і будить наш/ юність;
 Той дух, що до річей невидимих рухається, він
 суне,
 Рухає нас також,
 Юнацтво звитажує світ! *)

Газель Гол

Hazel Hall

МОНОГРАМИ**)

Я мічу монограмами
 Сім дюжин серветок
 З убрусами на добір
 Для нареченої.
 Дев'яносто один раз голкою стьожки—
 Ніби листячко гарненькі навхрест вишивки
 До зарубленого краю все очима вести,
 Мітить, мітить монограми, хрестик через хрестик.
 Дев'яносто один раз голка все ганя,
 І все більше, і все більше зроблено що-дня.
 Вона висока й весела;
 Вона вийде заміж у червні***)...
 Полотно хороше, мов едваб гатунок,
 Холодно блискучий світить визерунок
 Папороти, мертво-білих маків ясних,
 Що із грецьких урн розсипались рясно.
 Квіти—примари,
 Холодні, холодні...
 Всі ці дивні визерунки вже давно пов'яли,
 Перед тим, як мої руки крески накладали;
 І мої стьожки у льоні неживім сумні—
 Може вже не дотикатись до життя мені.
 Червень...
 Справжні квіти—
 Доторкнутись вогко й тепло,
 Ніби до тіла...
 Але все ж я знаю: у таємній скрині
 З посагом розкішним, між тонких муслінів,

*) Це є, власне, кінцевий уривок із поеми Дейч; не наводимо цілої поеми з економії місця.

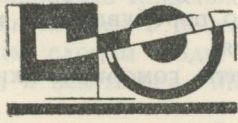
**) Вірш трохи скорочено.

***) Червневє весілля в англо-американських країнах вважається за щасливе.

Схованих мережев, в ніжнім павутинні
Буде щось моє залишене віднині.
Там, у гаптуванні, що вкриває шати,
Буде те, чого очам не добачати—
Дев'яносто один день у нудних стьожах
Праці неустанної з голкою в руках.

Переклав з англійської

І. Ю. Кулик

ВЕЛИКИЙ КАНЦ

Оповідання

I

Тільки-но взяв я в руку олівець і нахилився над кишеньковим блокнотом, щоб зробити якусь нотатку, як двері моєї службової кімнати відчинилися і переді мною став він, наче вирізблений з мармуру, ясний до найдрібніших рисок і деталей.

Лагідно вклонившись, він усміхнувся вузеньким закругленим ротом, очі йому теж усміхнулися радісно й заблимали.

Вії кліпали часто, обличчя розпливалося і часами схоже було на пшеничну перепічку.

Я мовчав, втопивши очі в цю фігуру. В кімнаті стояла тиша, якої вона не знала від часу мого перебування в ній.

Нерви мої напружувалися.

Він ось-ось мав зареготати гомерично-яхидним сміхом. Зареготати голосно, розкатисто...

Але я раптом підвівся, щоб запропонувати своєму пацієнтові крісло. Його обличчя з перепічки перетворилося в продовгуватий кавун, очі закам'яніли, а постать, випнувшись, витягла руки по швах діагональних штанів.

— Чудак якийсь,—майнула думка в моїй голові. Я підвів очі і втопив їх знову в глибину мовчазности фігури мого пацієнта.

Але:

— Пробачте, хвилиночку,—сказав я і взяв у руку олівець, щоб зробити нотатку в моєму кишеньковому блокноті.

Тепер я напружую всю дотепність, усі мізкові нерви, але моя увага, мої очі перескакують із блокнота на постать, що стоїть переді мною, витягнувшись, як найголосніша струна мандоліни Льоньки Прута, що працює кербудинком, де я постійно мешкаю.

Я кидаю думати, й рука моя починає ганяти олівця по блокноту, списуючи загадкову фігуру.

Спершу голову:

Волосся на ній червонуватого кольору, гладко причісане, з кільцями, що хмелем в'ються навкруги чола. Посередині голови—рівний як по шнуру одбитий проділь. Він (проділь) швидко біжить од мене, тікає і ховається на потилиці, ніби степовий шлях десь на далекому обрії.

В цьому проділі, в цьому червонуватому волоссі, закрученому навкруги голови кільцями, я хотів когось упізнати.

Переді мною пройшли всі герої Гоголя, Чехова, Щедрина, але між ними я не стрічав ні одного схожого.

Я знову кидаю думати і продовжую розглядати далі.

Брови:

Вони в нього тонкі й дугасті-дугасті, повисли півколами над очима. В очах, каламутних од брів дугастих, стоїть холодок і тінь. Зір грає легенько, як море в тиху погоду. Спершу здається, що то не очі, а два великих прожектори. Але коли ви придивитесь, то замість очей і прожекторів ви побачите двоє стекол, схожих на ті, що їх фармазон збув необачному головбухові за „брильянти“.

Прочитати в тих очах можна було б багато повістей, оповідань, але ж...

Але, шановний читачу, я не маю ніякісінької радії тебе обтяжувати.

Далі ти ще багато разів будеш стрівати мого пацієнта і прочитаєш сам те, що записано в його загадкових очах.

Отже, читачу, я щиро прошу в тебе прощення і повертаюся до загадкової постати.

Од брів і очей моя увага перескакує на вуси. Вони коротко підстрижені, простіше підрубані, кольору чорного, лежать під носом двома пучками щетини й від них пахне фіксатуаром.

Міміка в мого пацієнта надзвичайно багата. Ніс, один лише ніс, коли мускулатура обличчя починає грати, виробляє такі дриги й карлючки, що їм позаздрив би найперший циркач із найкращого європейського цирку.

Вуха довгі, формату тютюнового листу. І ось він, мабуть нервуючись, ляпає тими вухами, ну, як скажемо, ваш пес Керзон обганяє бліх, лезучи біля дверей кімнати, що ви в ній постійно мешкаєте.

Між тим, рука моя що далі, все швидше ганяє олівця по маленькому аркуші паперу мого теж маленького кишенькового блокноту.

Очі мої ще пильніше вдивляються в постать. Зодягнений мій герой чепурно, до того за останнім словом моди. Я не стримуюсь. Червяк реготу починає мене гризти, я всміхаюся. Мій пацієнт, помітивши це, тихо запитує мене:

— Чого ви всміхнулися, товаришу?

— Так собі. Мода,—кажу—тепер—сміятися...

— Мода?—хвилюючись запитує він мене й пошепки продовжує:

— Мода то—велика річ! Мода то—ознака культурності людини! Мода то—цивілізація! Мода то—мета життя багатьох. Я сам, коли ви хочете, мода!—одчеканив він і схиливши голову, здається копіюючи шляхтича Яворського з „Сави Чалого“, приклав до серця пухку, м'якості долоню, показав пальцями другої руки на своє вбрання.

Тепер я пильно розглядаю те вбрання.

Бездоганно випрасований костюм, особливо піджак, форми а-ля фрак, що міцно обхопив його талію. Білий комір сяє, як сніг грудневої місячної ночі. З лівої кишенки жилета виглядає золотий ланцюжок, а на кінці його жук. Великий, золотий жук!..

Краватка вив'язана йому оригінально, мабуть старанними руками дружини, шовкова, аж шумить...

Штани з рівними, рівними кантами від прасу біжать, починаючись у модних лакерках фасону „джимі“.

Коли мої очі одірвалися від лакерок і почали простувати постать догори, вони потрапили на голову й зупинилися на низькому, з ярками й вибалками чолі.

Мене всього оповила якась легенька задума і здалося, що я йду степовим шляхом... Це останнє, мабуть, викликав отой рівний проділь, що біжить серединою голови мого пацієнта й ховається на потилиці під білий комірець, як ховається справжній степовий шлях за обрієм.

А ще мені здалося, що той шлях одвічно був спокійний, хоч і пройшли ним грози революції...

Я перериваю замрію, кладу в кишеню олівець, блокнот і звертаюся до постати:

— Я вільний, можу говорити з вами.

Пацієнт бере стільця, що стоїть боком до столу, повертає його, ставновить перед мене й сідає обережно, підсмикнувши свої діагональні штани.

— Спершу дозвольте познайомитися,—підводиться він із стільця так само обережно, як і сідав, і подає мені руку, продовжуючи:

— Олександр Юхимович Лопух!

Я теж подаю руку:

— Дуже приємно, дуже приємно,—і рапортую:

— Микита Семенович Локоть!

Олександр Юхимович довго тисне мою руку і, манірно посміхаючись, каже, що він уже знає як мене звуть і як по-батькові й як моє прізвище.

Ми сідаємо.

— Пробачте,—каже,—що так довгенько вас затримав...

— Нічого, нічого,—протяжним гороховим баском каже Олександр Юхимович і, зіпершись ліктями на стіл, кладе біля мене великого модного клітчатого кашкета.

Але мене знову починає трясти описова лихоманка. Я, щоб не помітив Олександр Юхимович, розглядаю його обличчя, хочу вгадати вік. Помічаю: щоки йому налиті прозорою кров'ю, зморшків майже немає. Я даю йому не більш як 30 років.

Лагідно умостившись, Олександр Юхимович звертається до мене:

— Ми ж із вами сусіди.

— Як саме?—дивуюсь я.

— Мешкаємо в одному будинкові,—загадково повідомляє він і додає:— Ви живете на п'ятому, а я на другому—в кімнаті № 7.

А ще запрошує:

— Матиму за вельми велику честь бачити вас у себе.

— Дякую,—одрубую я і додаю так само одрубисто:

— Кажіть, в якій ви справі до мене...

— О, в мене справа надзвичайно серйозна й важлива.

— А саме?

— Гм... Хіба не згадаєте?

— Кореспондентом хочете бути, чи пожалітися на кого?

— От-от, останнє,—і Олександр Юхимович, крадькома оглянувши кімнату, миттю витяг із спідньої кишені а-ля фрака папери, розгорнув їх і, нахилившись над столом, почав шепотіти:

— Ви розумієте... наш зав... просили набавку по 50%—не дав! Профспілка теж зава руку тримає...

І коли Олександр Юхимович закінчив, я помітив, як йому в очах заграли вогники войовничости.

Я, як завжди, взяв кореспонденцію і забігав очима по чітко видруктованих рядках.

Спершу мої очі натрапили на заголовок:

Превельми шановний редакторе!!!

Виходя з нижчепойменованого найпокорніше просимо..."

А далі лірично, тонко й добірно:

"... Ми, службовці, пройшовши довгий шлях революції, опинилися ось у такому стані... Ми стояли на барикадах, були опіром пролетаріату, а з нас тепер усякі зави знущаються... Попросили ми якихось там нещасних процентів набавки—не дав!.. Ми протестуємо!.. Ми не дозволимо!..

Уверенні, в совершеннейшем почтенії."

— А здорово ви, того...—стримуючи себе од реготу, ледве видавив я. Олександр Юхимович приснув дрібним сміхом:

— О, ми вміємо... ви думали, що тільки ви?.. Хе-хе-хе...

— Тільки от, погано що не підписано кореспонденцію,—сказав я Олександрові Юхимовичу.

— Бачите... ми... я... Ніхто не хоче... Боятися...

Я почав доводити, що без підписів друкувати не можна. Олександр Юхимович уважно вислухав мене, а трошки згодом, зідхнувши, промовив:

— Шкода, велика шкода, так добре написано й на тобі...

Я розвів руками.

Олександр Юхимович мовчки підвівся, взяв зі столу свого модного клітчатого кашкета, посадив його зверху на ретельно пригладжену голову, подав мені руку і промовив:

— Хай буде по-вашому, а поки всього кращого, Микито Семеновичу...

— Бувайте здорові, товаришу Лопух!..

Знову Олександр Юхимович манірно тиснув мою руку, витягнувши у струну і промовляючи:

— Так ви ж заходьте до мене, № 7, якщо забули. Превельми радий буду...

— Дякую,—кажу,—дякую...

І мій пацієнт, простуючи рівними кроками, зник за дверима.

II

Ти, читачу, незадоволений. Ти хочеш як-найскоріше побачити Великого Канца. Але запевняю: якщо ти віриш мені, Великого Канца ти бачиш що-дня. Ти зустрічався з ним багато років тому й ще зустрічатимешся протягом багатьох десятиріч.

Не кидай же надії, читачу!

Тимчасом:

... Коли загасне грудневий білобрисий день, а ніч спуститься з височини й накриє голубою шапкою Харків, що бушує ще повинню життя, тоді я, стомлений до неможливого, бреду на відпочинок.

Сьогодні, як і що-дня, я після роботи мав засідання двох комісій, читав у клубі доповідь по наряді райпаркому та ще вислухав нотацію за неявку на якісь збори, і тому в моїй голові шумить гай сосновий, у скронях гаряча стукотнява, а ноги важкі.

Але я їду. Іду ходою тихою, трошки похитуюсь. Я знаю, в будинку на другому поверсі, коли я тільки зачовгаю стомленими ногами по кафельній підлозі, двері кімнати № 7 непомітно розчиняться і з них вигляне дві стекляшки сірого кольору.

Це буде Олександр Юхимович.

Він, як і завжди, лагідно посміхнеться, пригладить обома долонями на голові волосся, блисне золотим жуком, що висить на кінці його годинникового ланцюжка, легенько кахикне й промовить:

— Доброго вечора, Микито Семеновичу!

— Драстуйте, товаришу Лопух,—протяжно відповім я і почимчикую на п'ятий—до кімнати, яку одержав за постановою загальних зборів житлокооперативу.

Власне, не одержав, а самочинно захопив, інакше й досі спав би на столі в редактора газети „Червоне Око“.

Але сьогодні, на мій превеликий жаль, було не так. На другому, біля повороту на третій, мене зустрів Олександр Юхимович із своєю дружиною Раїсою Самойловною.

Її шия, як завжди узимку була закутана в комірець каракулевого пальта. А тому, що в неї був низький, приплесканий лоб, капелюшок сталевого кольору, закривав полями її очі.

Вона високо підвела голову й, кокетуючи, промовила до мене, як і, завжди до „своїх знайомих“:

— Ах... Це ви...

— Так, так... Це — Микита Семенович,—підтвердив Олександр Юхимович і обоє зупинились коло мене.

— Що, в кіно налагодились?

— Ні... дружина йде до знайомих у гості, а я супроводжу—самовдоволено відказав Олександр Юхимович. А потім, приклавши до рота долоню, прошепотів мені над вухо:

— Директор нашого тресту запросив її до себе... На вечірку, чи що,—і на губах йому заграла загадкова усмішка.

— Значить, можна побажати—і я пошкрябав по східцях.

В кімнаті мене прийняла в обійми канапа, куплена мною на благоді.

Вона завжди самотньо стояла біля батареї парового опалу й широко розносила по кімнаті пахощі блощиць.

До речі про них:

Моя сусідка, Поліна Федоровна, дружина Фульгентія Спиридоновича—майстра з ХПЗ, кілька місяців тому організувала загони домашніх господинь на зразок батальйонів смерті. Оголосила блощицям жорстоку війну. Бої тривали щось із два місяці, і блощиці відступили.

З того часу пройшло вже два тижні, і блощиці знову почали наступ на мешканців. Гризуть людей де тільки можна, не визнаючи навіть екстериторіальності.

Але кинемо про блощиць. Лишимо їх домашнім господарям. Для них поки-що війна з блощицями теж є почесне громадське навантаження.

І от, я лежу на канапі. В голові шум не вщухає. В скронях стукотнява зростає. Очі мої біжать газетними ряками, але мізок, ви розумієте, мізок не хоче нічого розуміти.

Раптом за дверима стук, і протяжне:

— М-м-о-жна?

Я кажу, що можна, і в кімнату входить Олександр Юхимович. Він манірно знімає з голови великого модного клітчатого кашкета, кладе на стіл, пригладжує долонями на голові волосся, підходить до канапи й дивиться, посміхаючись, на мене.

Очі його—стекляшки крутяться дзигами і світяться сірим блиском. З рота пахне вином і шоколадом.

Я пропоную Олександрові Юхимовичу стільця, що стоїть біля канапи на трьох ніжках і четвертій качалці, що належить моїй сусідці—Поліні Федоровні.

Трішки про качалку.

Муж Поліни Федоровни—Фульгентій Спиридонович, стриманий такий чоловіча, але як тільки получка, так він і приходить додому „заклавши за краватку шкляночку“,—як він каже.

І от, ця качалка що-получки гуляла по його плечах. Так було доки Фульгентій Спиридонович не викрав тієї качалки у Поліни Федоровни й не передав мені у посмертне користування. А як передавав—наказував:

— Дивіться ж, Микито Семеновичу, щоб не побачила відьма, а то ріквізує, і мені знову лихо...

— Хіба ви ото так боїтеся жінки?

— Д-а-а,—зідхнувши, відповів Фульгентій Спиридонович і додав:

— Що ви з нею поробите, як вона що три пуди диму... Темна, та й тільки.

— Поганувато,—співчуваючи казав я і теж додав:

— А ви б її в школу, в кіно, в театр.

— Е-е-е... Пробував.

— І що ж?

— Та хоч ти їй кілля на голові теши!—пожалкував Фульгентій Спиридонович.

Так і лишилася качалка в мене на почесній службі.

— Ну, що новенького, товаришу Лопух?—запитав я, коли він остаточно умостився на стільці.

— Ох, що тут може бути новенького... Скукота, от і все!..

— М-м-д-а-а,—протягнув я.

— Чи не забули ви часом своєї обіцянки, Микито Семеновичу?—раптово, але сторожко, звернувся до мене Олександр Юхимович.

— Якої?—здивувався.

Олександр Юхимович, зробивши довгу павзу і примруживши ліве око, сказав:

— Ви ж обіцяли зайти й не заходите.

— А-а, ніколи... Роботи—сила...

— Ах, у вас завжди робота! А ви б робили так, як от я, шість годин на добу й баста!

Я змовчав. А Олександр Юхимович, діставши з кишені срібну товсту цигарницю, на кришці якої стояла парочка, смачно цілуючись, розчинив, витяг сигару, закурив і запропонував мені закурити.

— Ви завжди сигари курите?

— Ні, тільки вдома. В установі, знаєте, якось не того... І ми запалили. Олександр Юхимович, смакуючи, продовжував:

— Я на службі махорочку тее... Безпечніш, знаєте. До того ж демократично, хе-хе-хе...

— Н-н-да,—і я знову взявся за газету.

Олександр Юхимович артистично закинув ногу на ногу, розкинув поли а-ля фрака, засунув глибоко в кишені штанів руки, потягся і, попихкуючи сигарою, розсипався:

— Ех, нещасний ми народ!

— Це... од чого?

— Всі, знаєте, дивляться в тресті на тебе, як на совбура... От хоч би взяти я. Служу чесно, благородно... Завідаю канцелярією, а нижчі службовці скося поглядають. Завидки беруть, знаєте, а тому: бюрократ!—видно копіюючи когось гримнув Олександр Юхимович.—А який я бюрократ? Батько мій фельдшером служив у земській лікарні. Я, можна сказати, ось два роки, як закінчив медінститут. Пролетстудент, матері їх...

— Хіба закінчили?—перебив я Олександра Юхимовича.

— А як же ж, закінчив...

— І що ж, на практиці тепер, чи як?

— Ні!—одрубав Олександр Юхимович, махнувши рукою.

— Чому?

— Хотіли, знаєте, послати на село. Кажуть: там лікарів немає, там сього та того немає, агітують...

— Ну?

— От вам і ну!.. Хай дурні їдуть мужикам у зади заглядати, а я ось!—і Олександр Юхимович чемно скрутив дулю.

— Он як...

— То ж як! Нас тепер не візьмеш... Настраждалися... Буде!—і Олександр Юхимович замавав перед моїм носом кулаками.

Одвівши душу й закуривши вдруге, він продовжував:

— Мій товариш, що живе тут по сусідству з вами, Вова якщо знає, теж два роки тому закінчив політехнику. Йому ще гірше було. Знаєте, хотіли послати, і ви б думали: куди?—в Донбас! На якусь там роботишку поганеньку...

— Що ж, і не поїхав?

Ну звичайно... Поїдь, а там усякий махряк поштурхуватиме.

— Де ж працює тепер ваш товариш?

— О, влаштувався на ять! Сидить у „Каплях Молока“, одержує 120 плюс надурочні, нагрузочку і все таке. Живе, не треба краще.

— А ви!

— Я? Теж не їдрюна бабуся!—розійшовся на всі Олександр Юхимович. Мене в тресті поставили вже в ранг спеців. О!—і він усмінувся сторожко, таємничо,

Я мовчав, бо в голові моїй не вщухав шум осіннього соснового гаю. Але я думав, прикидав, який буде мати вигляд завтра газета, що я в ній працюю...

Олександр Юхимович втретє закуривши сигару й, почастивавши мене, підкреслив нашу розмову:

— От такі-то діла!—а потім ще раз загадково подивився на мене й далі додав:

— Микито Семеновичу, цими днями ви обов'язково будете в мене. Боротьба йде під кінець і фінал буде, о!—голосно й одрубисто закінчив він.

Я хотів був запитати Олександра Юхимовича, що то за фінал, але він, будучи добрим психологом, помітив це й попередив:

— Ні, ні, ні... Нехай вам покортить...

III

В редакції газети „Червоне Око“ кипіла робота. Товариш Макогін—секретар редакції—стояв посередині кімнати, тримаючи в лівій руці готовий матеріал і жестикулюючи правою, агітував кур'єршу, щоб вона несла той матеріал до друкарні.

В кутку секретарської кімнати репортери насідали на новака—репортера і кричали:

— Млямля... Як ото ти міг допустити, щоб інші газети вставили нам ґнота...

Особливо репетував репортер Санька. Він—довгий, мов явір, гнучкий, чуб на голові баранчиком—сердився:

— Хіба йому репортером бути? Писарем!..

Новак одгризався:

— Та, знаєте, якось... Ай, ну вас ік чорту!

Гамір і крик зростає, доки це не дійшло до редакторської кімнати. Тоді редактор, розчинивши двері, запитав сердито й протяжно:

— Чи ви скоро, там одбазаруєте? Галас підняли, хоч тікай. І все вщухло.

Репортери миттю зникли, розлетілися по наркоматах, організаціях, установах. Секретар товариш Макогін, умостившись за дубовим столом, працював. Взявши з столу матеріал, що його наносили з усіх кімнат правщики, ткнув у той матеріал носа і возив його по чітко оддрукованих на „ундервудах“ рядках од кінця до кінця, а потім креслив, підкреслював, і ще раз креслив.

Так звані літературні робітники крикали над нарисами, правщики перечитували й опрацьовували дописи та листи робітників із фабрик і заводів.

Фейлетоніст Олаф Кракен—це псевдонім—парився над черговим фейлетоном. Він, сидячи біля секретаря, товариша Макогона, з задоволенням смоктає люльку англійського фасону, посмикував часом рижу борідку, часом чухав потилицю. Писав довго, потім креслив, а потім сердився, рвав на клоччя написане, схоплювався з місця, нервово крокував по кімнаті, а за кілька часу знову сідав і брався за писання чергового фейлетону.

Гора паперу, що лежала перед ним, поступово танула. За те ж три кошики, що стояли під столом, так само поступово наповнювалися.

В помешканні стояла тиша, якщо її можна назвати так, бо „ундєрвуди“ уїдливо тріщали, а з кімнати друкарниць летів гучний регіт.

Особливо голосно реготала друкарниця Марья Івановна. Вона завжди, бігаючи пальцями по літерах, разом розповідала своїй товаришці Єфросінї Пилиповні любовні пригоди:

— Ви знаєте, я вчора на майдані Тевелева, слухаючи гучномовця, зазнайомилась з інженером. Служить він у якомусь тресті. Славний такий, милий,—і в підкреслення зідхала.

Єфросін'я Пилиповна, вислухавши Марью Івановну, говорила:

— Щасливі ви,—і теж зідхала.

Кілька хвилин після зідхань завжди тривала глибока мовчанка. Потім Марья Івановна починала розповідати іншу пригоду, веселішу. А після того, обидві заливались сміхом.

І от, коли в помешканні стояла отака тиша, на дверях секретарської з'явився репортер, на прізвище Шлапак. В помешканні зробилося ще тихше, бо чекали на черговий скандал. Воно так і вийшло. Товариш Макогін, помітивши Шлапака, зразу ж гукнув:

— Очковий, а валяй-но сюди!

Маленька довідка.

Шлапака звали Очковим за те, що він носив на маленькому, з кнопку носі, великі рогові окуляри, завжди жалкуючи, що в нього попсовані очі, а справді для „фасону“.

— Солідности надають окуляри,—хвалився по щирості Шлапак близьким товаришам, сидючи в кав'ярні за шклянкою чаю.

Та заклик товариша Макогона не вплинув на Шлапака. Він, знаючи, що йому буде знову наганяй за чергову помилку, простував у репортерську. Але товариш Макогін був упертий. Помітивши це, він крикнув удруге:

— Шлапак, що ж ти, не чуєш?...

Тепер Шлапак уже простував, правда боязко, до секретарського столу.

— Це що ж ви, мілорде, встругнули й сьогодні?—накрив Шлапака товариш Макогін. Але Шлапак не хвилювався. Він звисока глянув через великі рогові окуляри на товариша Макогона й так само високо запитав:

— Де?..

— Ось!.. У „Пригодах і злочинах“,—ткнувши пальцями між газетні рядки, нервово проговорив секретар.

Шлапак нічого не відповів. А товариш Макогін зробив висновок:

— Ви таки дійсно Шлапак.—А потім додав:

— Ідіть!

І коли Шлапак зник за дверима, ще раз додав:

— Шлапак!

За порогом секретарської кімнати Шлапака наїсла друкарниця Марья Івановна й голосно пищала:

— Максе, скоріше, вас до телефону кличе хтось...

Але Шлапак не поспішав. Марья ж Івановна, будучи нервова, сичала:

— Ну, та скоріше ж... От який-бо ви буйвол...

Шлапак повільно пішов до телефону й так само повільно взяв трубку й теж повільно гаркнув:

— Алл-о! Слухаю... Да, да, Макс...

Говорив щось із півгодини, а під кінець запитав:

— А, як ваша Зізі, Раїсо Самойловно?— Да, да, собачка, собачка. Животик у неї вже не болить? А-а-а, шкода, шкода...

Під кінець Шлапак умовився:

— Так, о восьмій, Раїсо Самойловно? На розі Пушкінської і Театральної? Ні, ні... Во-во-во... Добре!

Повісивши трубку, закуривши та застибнувши пальта на гудзики, Шлапак манірною ходою подався кудись із редакції.

Щось аж перед вечером фейлетоніст Олаф Кракен, погладжуючи рижу борідку і смакуючи люльку англійського фасону, задоволений ходив по всіх редакційних кімнатах, хвалився:

— Фейлетончик вийшов цимес...

І всі йому співчували.

Раптом я почув голос товариша Макогсна:

— Ло-о-коть, агов.

— Що там таке?

— Валяй-но сюди

Я кинув роботу й поспішив у секретарську. Біля столу товариша Макогсона стояв чоловік немолодих уже років, зодягнений в шкіряну, трохи поношену куртку. Підборіддя в нього заросло густим коротким волоссям. Вуси були середнього розміру, чорні й теж густі. Очі дивилися серйозно, але по них плавали човники легенької схвильованості.

— Ось цей товариш, здається з фабрики якоїсь, у робітничих справах,— повідомив мене товариш Макогін.

— Прошу, прошу,—і я закликав шкіряну куртку до своєї службової кімнати.

— Сідайте, товаришу,—пропонував я,—і розкажіть в якій справі.

Шкіряна куртка присіла й подала мені паперця, згорнутого вчетверо, промовивши:

— Прочитайте

Я, як завжди, розгорнув кореспонденцію, нахилився і почав читати:

„В нашому тресті твориться біда. Завканц на прізвище Лопух Олександр Юхимович, організувавши навкруги себе спекулянтів, витворяє дуже чудернацькі діла. За його протеже ті спекулянти купують у тресті багато продукції, та ще й мало не за собівартість“.

А в кінці стояли ініціали й прізвище шкіряної куртки: „В. А. Кочерга“.

— Ви працюєте в цьому тресті, товаришу Кочерга?

— Так,—твердо й спокійно відповів він.

— Що ж ви там робите?

— Та знаєте, видвиженець я. Працював раніш на заводі, а тепер ото там у тресті. Біля директора технічного привчаюся.

А ще товариш Кочерга повідомив мене:

— Директор—теж сахар медович. Мені здається, коли б і він часом не в кумпанії з Лопухом.

— Добре, товаришу Кочерга. Вашого дописа буде розслідувано в негайному порядку,—повідомив я.

— Саме, саме в негайному,—трошки хвилюючись, підкреслив Кочерга.

— Не турбуйтеся, усе зробимо...

І ми попрощалися.

Того ж дня лист товариша Кочерги було передано фейлетоністові Олафу Кракенові з наказом редактора: сходити у РСІ... Передати особисто... Негайно розслідують... Напишіть тоді... А як вечоріло я йшов на відпочинок. У голові було гаряче і скроні стугоніли помпами. Мені пригадалося:

— „Боротьба йде під кінець! Фінал буде, о!“

IV

Сьогодні день відпочинку й я сиджу в себе на квартирі, проглядаю газети, що зібралися за тиждень на моєму маленькому столику.

Навпроти мене сидить Олександр Юхимович. Вигляд у нього сьогодні не такий як завжди.

Замість а-ля фрака й діагональових штанів він був одягнений в костюм сірого кольору, пошитого за найновішими досягненнями моди. З лівої кишенки жилета звисав золотий годинниковий ланцюжок, до кінця якого замість великого золотого жука було причеплено велике золоте серце, проткнуте стрілою „амура“ теж золотого.

Проділь на голові було зроблено особливо старанно. Вуси припідняті лежали під носом спокійно, а замість великого, модного клітчатого кашкета на голові лежав теж великий, модний кашкет, але смушковий.

Від обличчя віяло спокієм і радістю, а тому воно не міняло форми, як раніше, і ввесь час мало вигляд пшеничної перепічки.

На губах йому сьогодні лежала загадковіша усмішка,—як це було раніш, а також із рота дуже пахло вином і шоколадом.

Я переглянув останню сторінку останньої газети й кинувши її під столика, запитав Олександра Юхимовича:

— Ну, як же справи, товаришу Лопух?

— О, ви завжди про справи. Ну, яка людина думає сьогодні про справи?!—і по губах йому пробігла гадючкою усмішка. Згодом Олександр Юхимович, перевіривши яка година, глянув на мене поглядом, ніби хоче похвалитися чимось надзвичайним.

Я мовчав. За вікном виспівували газетчики протяжно й лунко. Вулиця шуміла трамваями, авто. А інколи крізь вікно до нас влітало візниківське: вйо!

Олександр Юхимович, підморгнувши тоненько і кліпнувши кілька разів віями, почав:

— Так от, Микито Семеновичу, сьогодні святкую перемогу...

Я зразу ж пригадав давненько сказані Олександром Юхимовичом слова про боротьбу, перемогу й фінал, а тому запитав:

— Це що ви колись хвалилися?

— Да, да, да...

— А цікаво.

— О, з приводу перемоги в мене сьогодні вечірка. Тепер ви, Микито Семеновичу, не одкрутитесь, ха-ха-ха...—залився дзвінким реготом Олександр Юхимович, а після подивився на мене особливо прикро й особливо многозначно. Здається хотів щось прочитати в моїх очах, але потім обережно взяв правою рукою мою, теж праву руку, і почав:

— Вчора мене підвищили в розряді, о! Дали шістнадцятий плюс п'ятдесят відсотків нагрузки!—і здавалося, що радощам Олександра Юхимовича немає ні кінця, ні краю.

— Між іншим,—прошепотів він таємничо,—мене сам директор, як я вже хвалився вам, визнав спецом у канцелярських справах. При чому Олександр Юхимович, випустивши мою руку, ніжно погладив шовкову краватку, старанно вив'язану, здається, руками дружини:—Директор назвав мене не тільки спецом канцелярським, а, навіть, Великим Канцом, о!

— Це дійсно, велика перемога,—зібравши всю силу волі й повернувши її проти червяка реготу, що гриз мене, ледве вимовив я.

На обличчі, губах носі й вухах Олександра Юхимовича запанувало блаженство, і він, закуривши дебелу сигару, знову звернувся до мене:

— Отже, Микито Семеновичу, сьогодні в мене бал!.. Саме мою дружину закликаю на чергову вечірку до директора й ми, розумієте,

гульнемо! Дівчатка будуть... Я вже замовив,—облизуючи язиком товсті губи, захоплено прошепотів Олександр Юхимович.

Нерви мої починали напружуватися. Тому я підвівся з стільця і заходив швидко по кімнаті.

Олександр Юхимович теж підвівся і, глянувши у вікно на вулицю, застибнув піджака, вийшов, гукнувши мені ще раз крізь двері:

— Чекаю ж, Микито Семеновичу...

Я нічого не відповідав, а продовжував ходити по кімнаті. Мізок мій, розворушений розмовою з Олександром Юхимовичем, невгамовано працював. Згодом у моїй уяві моя кімната перетворилася на загальну канцелярію невідомо якої установи.

І далі:

... Коли скрипить перо, коли воно біжить оскаженило по паперу, коли з-під нього летять бризки чорнильні, тоді, здається, над столом Великого Канца, що так тепло уюстився ген там, ширяє дух його, прадідів.

Вони (прадіди!) чиновники всіляких покрів, канцеляристи різних рангів проходять перед Великим Канцом у всій їхній величності й гукають до нього:

— Продовжуй справу своїх попередників до кінця!..

Тоді Великий Канц ще ретельніше ганяє перо по паперу, а з-під нього вилітають, лягають рядочками, стають колонами, розташовуються незламними загонами слова: „дано сіє“, „честь іменю“, „усерднейше ходатайствую“, „соблаговоліте“, і ще й ще...

Згодом Великий Канц обережно кладе перо собі за вухо або на стіл і промовляє сам до себе:

— Ах, яка прекрасна мова моїх прадідів!..

Але раптом Великого Канца одриває від замрії чийсь оклик:

— Товаришу, в мене ось негайна справа. Як би її...

Великий Канц, не дослухавши до кінця, схоплюється з місця і кричить:

— Сьогодні мені ніколи!.. Прийдете колись!.. Зрозуміло?..

Мені обридає думати, і я...

„Ах, нема нічого гіршого, як думати“,—колись радив мене Олександр Юхимович, і я, тепер його пораду приймаю.

За вікном кудись простує лютневий сонячний день і пахне вже недалеко весна. Я зодягаюся і йду на вулицю подихати свіжим повітрям та купити в сусідньому „Ларьку“ цигарок.

Але тільки я спустився з п'ятого на другий, як мене окликнув голос Олександра Юхимовича:

— Куди ви, Микито Семеновичу?

— В „Ларьок“, по цигарки,—повідомив я.

— Тоді зачекайте хвилиночку, я теж іду зараз у „Ларьок“,—просить мене Олександр Юхимович.

За кілька хвилин ми вже були в крамниці. Олександр Юхимович замовляв шоколади, вина, а, навантажавши кошика, рушив до виходу. По дорозі він закріпив оселедці, що лежали в бочонку й поблискували срібними боками. Олександр Юхимович обернувся, нахилився над ними й почав промовляти, смакуючи:

— Ай, йя-йя-йя,—та ще й керченські! Візьму...—глянувши на мене, вирішив він, а потім замовив кілька штук.

Вийшовши з крамниці, я пішов у місто. Блукав вулицями аж доки над Харковом не повис голубий шумливий вечір. Згодом я вже був у театрі, і тому повертався додому тоді, як на вежі товарової біржі годинникова стрілка стояла на цифрі 1.

І от, коли я зійшов на другий поверх, почув як із кімнати № 7 нісся галас, стогін і металове скавучання собаки.

Подаль стояв натовп мешканців. Жінки й чоловіки були в нижній білизні й лише зверху зодягнені в пальта, шинелі, піджаки то-що. Я поспішив на крик, а, підійшовши до кімнати, постукав:

— Хто там?—спитав з-за дверей гороховий бас.

— Я—Микита Семенович,—кажу.

— А-а-а,—прошу, заскреготів ключ і двері одчинилися. Коли ж я увійшов у кімнату, двері знову зачинилися і ключ так само заскреготів удруге.

На підлозі я помітив жінку. Вона часами здригала й ойкала. Поруч неї сиділа маленька чорна кудлата собачка.

— Що таке, товаришу Лопух?—розгублено запитав я.

— Ах, нічого,—махнувши рукавом, відказав Олександр Юхимович.

— Як то, нічого! А це ж що?

Олександр Юхимович, вагаючись трохи, розповів:

— Ех, яка шкода, що ви не прийшли. Вечірка пройшла, о!.. Д-а-а-а... Після я провів дівчат. Ой, і хороші дівчатка були. Д-а-а-а... Провів, розумієте, і наказав своїй служниці, оце вона,—і він ткнув носком лакованого черевика на неї—прибрати з столу... Повернувся я хвилини двадцять тому. Пам'ятаю, на блюді лишалася пара керченських, що їх не доїли гості, дивлюся, один!.. Де?—питаю в неї. Каже:—я повечеряла... А-а-а, так ти он яка!—і хотів легенько ляпнути її по плечі. А вона, розумієте, як підскочить та ногою на мою Зізі. Ви розумієте, на це славне, миле створіння...—І Олександр Юхимович при цьому, нахилившись, погладив ніжно-ніжно волохату собачку. А далі, підвівся, продовжував:

— Д-а-а.. Так я оце трішки посварився з нею, хе-хе-хе... — і Олександр Юхимович погладив свою шовкову краватку, старанно вив'язану, здається, руками дружини. А ще Олександр Юхимович попросив мене:

— Сідайте, посидимо трохи. Супруга моя ще не повернулася з вечірки й ми можемо того... погуляти.

Я відмовився тим, що дуже стомлений, мовчки вийшов із кімнати й подався східцями на п'ятий. Мені навздогін летіло:

— А ви все ж, Микито Семеновичу, зайдіть коли-небудь. Погуляємо, хе-хе-хе...

V

Ще з-за дверей редакції я почув голос і дебелу розмову секретаря, товариша Макогона з кур'єршою.

На порозі мене зустрів фейлетоніст Олаф Кракен. Він, смикнувши пальцями лівої руки свою рижу борідку і притоптавши пальцями правої тютюн у люльці англійського фасону, тоненьким тенором протяг:

— Здоров, Лікоть....

— Здоров,—одказав я і подався до своєї службової кімнати.

Повз мене пройшла кур'єрша. В неї під пахвою стирчала товстенька тека, через що постать її виглядала досить оригінально.

В секретарській я натрапив на товариша Макогона, що вже сидів за дубовим столом і, вткнувши носа в газету, тягав його по чітко видрукованих на ротаціїці рядках. При цьому він смакував:

— Ай, і розчесав... Ай, і пропушив... Мол-о-о-дець Кракен!

В редакції ж, як і що-ранку, стояв галас і крик. Репортери вели чергову облогу новака, правщики бігали з кімнати в кімнату, „ундєрвуди“ тріщали, друкарниці дзвінко реготали, розповідаючи одна одній вчорашні любовні пригоди. Один лише Шлапак, поблискуючи малень-

кими очима крізь рогові окуляри, що міцно сиділи йому на носі з кнопку, проходився по репортерській кімнаті з кінця в кінець трошки знервований.

За кілька часу в репортерську влетіла Марья Івановна. Вона, підскочивши до Шлапака, зашепотіла:

— Максе, Максе, вас негайно кличуть до телефону.

— Мене!

— Еге ж... Скоріше.. Ну?..

І Шлапак миттю кинувся в сусідню кімнату. Похапцем знявши трубку і притуливши її до вуха, він гаркнув:

— Аллл-о-о-о! Да, да, Макс... Хто?.. А-а-а, Раїсо Самойловно...

Кілька слів про їхнє знайомство.

Раїса Самойловна—законна дружина Олександра Юхимовича Лопуха—читала в газетах, як і сам Олександр Юхимович, виключно об'яви, шукаючи повідомлень про продаж парфюм фірми „Коті“.

Одного разу їй в очі впала така об'явочка:

„Молодий, нежонатий, інтелігентний і досить освічений журналіст пошукує квартиру в центрі міста. Плата за згодою. Викликати телефоном №... Макса Шлапака. Особам, що хочуть переконатися, висилаю за першою ж вимогою фотографічну картку“.

Раїса Самойловна від свого папаші, що колись був купець першої гільдії, а тепер на благбазі продає на кіло миколаївські, керенські, гетьманські й інші грошові знаки, не раз чула, що за „старих добрих часів“ завжди інтелігентні особи тільки такі об'яви давали в газетах, коли шукали квартир, чи хотіли одружитися. І от через те об'явочка Шлапака дуже заінтригувала Раїсу Самойловну.

Її мозок, що містився під маленьким приплюснутим черепом чола, запрацював:

— Ах, молодий, нежонатий, та ще й журналіст.. Зазнаюмлюсь... Того ж дня надвечір Шлапак одержав повідомлення надіслати його фотографічну картку на адресу Раїси Самойловни.

Таким чином, за кілька днів він уже призначав їй побачення.

І от, Марья Івановна стояла на дверях і слухала, Шлапак, підморгуючи їй лівою бровою, ніжно говорив до телефонної трубки:

— Ну, а як ваша Зізі, Раїсо Самойловно?.. Що, що? Виїздите?.. Шщ-о-о?.. Зо-о-овв-сім?.. А-а-а... Цю ж хвилину, цю ж хвилину,— і похапцем, поклавши трубку, Шлапак вилетів із редакції.

Марья Івановна, зробивши кисловату міну, пирснула:

— Пхе!—і пішла в кімнату, де уїдливо тріщали „ундєрвуди“.

А коли над містом повисла голуба ніч, я, як завжди, стомлений ішов на відпочинок. Ідучи, я думав: у будинку, на другому поверсі, коли я зачовгаю стомленими ногами по кафельній підлозі, двері кімнати № 7 непомітно розчиняться і з них виглянуть дві стежляшки сірого кольору.

Це буде Олександр Юхимович.

Він, як завжди, лагідно усміхнеться, пригладить на голові долонями волосся, блисне золотим жуком, що висить на кінці його годинникового, теж золотого ланцюжка, кахикне і промовить:

— А-а-а, доброго вечора...

— Доброго вечора,—відповім я і покарабкаюсь на п'ятий, до своєї кімнати.

Але сьогодні, на мій превеликий жаль, було не так.

На дверях мене стрів схвилюваний і розгублений кербудинку Льонька Прут. Він, підійшовши до мене, запитав:

— Товаришу Лікоть, ви нічого не чули?

— А що таке?

Прут висякався, витер пальці об поли фуфайки й ще раз запитав:

— Лопуха знали?

— Знав, ну?..

Льонька, зробивши з двох долонь рупора й поставивши його над своє ліве вухо, випалив:

— У-у-утік!!!

— Як?.. Куди?..

— А так... приходила міліція, а його й слід прохолов. На вокзал із своєю барохою лепетнув.

— Ну, що ж...

Льонька знизав плечима, ще раз висякався і подався з товстою книжечкою під пахвою в напрямок міліційного району.

На цьому я ставлю крапку. Але я знаю, що ти, читачу, незадоволений.

Ти хотів би на власні очі побачити Великого Канца. Запевняю, якщо ти віриш мені, ти бачиш його щодня. Ти з ним стрічався протягом багатьох років, навіть сторіч, і ще стрічатимешся кілька десятиріч.

Отже, не кидай надії!

Олекса Влизько

* * *

Розпустились небачені парости,

Розтопилося сонце в юрбі...

Україно моя, шаровариста,

Не вернись ніколи тобі!

Золотими, нечувано юними,

Червоніються маком поля...

Розквітає, братерсько, комунами,

Не країна, а вся земля!

Ну й нехай!—Славословлю по-широму!

І нема, тобі, радість кінця!..

Тихо сходить за стумами, вирами

Тепла віра на юні серця...

Розпускайтеся ж сонячні парости

І бреніте промінням в юрбі!..

Україно

чужа,

шаровариста,

Не вернись

ніколи

тобі!

НЕЗАБУТНІМИ ДНЯМИ

Зі спогадів секретаря комсомольського осередку

Далеке придніпрянське село. Забралось на скелю і застигло. Застигло, як і все навколо. Зима навалилась снігами, засипала хати, понівичила поверхню дніпрову льодом. Міцно кована зима.

Так от: серед села церква, навпроти сільрада, а в усі боки побігли хатки й загрузли в кучугури... Ні клубу, ні хати-читальні, лише досвітки на досвітках.

Глухо-глухо... Як от, сидиш вечорами в сільраді, нікого нема, засвітить нічого, а за намерзлими шибками стогне вітер тоскно, тягуче, як темна ніч зимова...

Комсомольці збираються двічі на тиждень, та й то, як тепліше, а тепер холодно, далеко.

Було притулишся до груби, накинеш на голову піджачка й думаєш. Чого тільки не передумаєш!

Або візьмеш трубку телефонну, притулиш до вуха і слухаєш... А десь дзвенять голоси тоненько, тоненько... потріскують... І хочеться не пропустити ні одного звуку...

Тільки іноді було, вечором приходив дідусь Омелько—сторож сільрадівський. Посідаємо... і шумить шелестява балачка дідусева, аж близько півночі. Поблискує цигарка...

— Ну, от... приміром, вас... прислали й живи. На який кінець? Що ж що там шехвиль помагає... Сількись... проте й здохнути можна... „Вислали п'ять пудів муки“—кричить у „тіліхвона“. Ні... ти крикни, що вислали п'ять ложок хоть... борщу кожного дня... а то „муки“...

— Без варива я, брат, знаю... Це на польських „манервах“... було як...—мурчить лагідненько дідусь.

— От і мій Іван... присідателі незаможних... скажемо, скрізь бував... Ленина бачив... а жисть... тоже собача... Все клопочеться, клопочеться, а толку мало... Я, брат, знаю, ще на...

— Нічого, дідусю,—перервав я його,—колись покращає... От, як будемо всі, як Іван, клопотатися, то не довго й ждати.

— Дай бог, дай бог... Воно, конешно, должно... Потому що що ж... І ч, вітер який!

— Ну воно, мабуть уже й не рано?.. Закурити тай рушати.—Ви присувайте стіл до грубки, бо тут і до простуди недалеко, все ж буде тепліше спати... Ну, прощайте! Піду...

Я засунув двері і знову заслухавсь у завіконене скигління.

Значить завтра збори осередку... Так... Погано, що селяни відхилили пропозицію про сельбуд у попівській хаті. А в Глобині це в сельбуді... хлопці, дівчата... Чого це з окружкому нічого не чути?.. А тут досвітки... Чорт мене заніс сюди... Хоч би світало скоріш?

А за вікнами темно... а за вікнами вітер намагається розірвати ніч...

*

Скрипучий ранок. Аж дріжить мороз. Збігся базар, потопцювався: рип-рип...—Скільки за цибулю?—Рип-рип...—Мільйон двісті! Хороша, солодка!—Що це ви, господь з вами? Вона ж не варт і двох тисяч!—рип-рип...—Шкуру дерете, хитрощами живете!—Нехорошо, товаришу! не по-божеськи...

— Ей-й... квашені яблучка, яблучка, бабочки, бабочки!..

— Сашко!—Що?—Сьогодні збори осередку. Приходь!

— Незамо-о-ожники,—покриваючи голоси, залунав голос Омелькового Івана,—після обіду збори, так переказуйте там усім!

— Ладно!—Рип-рип...

Збігся базар, потопцювався і розлізся. Розлазився помалу й день.

*

Надвечір відбулися збори комнезаму, почали збиратись комсомольці...

— Хведько! Доки там почнемо... бігай до Івана Омелькового, скажи хай прийде... Та й лампу з собою захватиш...

Я переглядав матеріяли до зборів, а хлопці, їх сім чоловіка, курять та про щось весело гомонять...

Сіре надвечір'я тоскно, заглядало у вікна, але бадьорий сміх та балачки хлопців робили його веселішим.

— Ну, що ж, товариші, будемо починати?! Хведько прийшов? А де ж Іван?

— Не прийде, голова болить, та роботи, каже, багато... щось у райпарком пише...

— Ну, ладно! Світи світло!

Блимнув „п'ятерик“ і м'якенько розміняв п'їтму на мідяну прозолоть. Стіл. Навколо молоді рожевощокі обличчя. На стінах тіні, в кутку облізлий, старий телефонний апарат, а над ним перерваний заплений портрет Леніна.

— Так, значить, перше слово належить...

— Товариші!.. у нас... так, і так, і так... немає ні клубу, немає ні... Чому дівчата до нас не пишуться? Чому торгує Хитрик, а не кооперація? Товариші, у нас... так і так... і так... А Ленін ще на третьому з'їзді КСМ... Я глянув на портрета: весела підбадьорююча усмішка, тепленька, батьківська... Товариші!...

Нервово, різко телефонний дзвоник:—трі-рі-рррі-і...

— Ото, ще заважає!

— Хлопці!—Це Шурка з Глобини мабуть телефонограму з галушками хоче передати!..

— Іди приймай. Та не спіши, щоб не подавитися,—жартують хлопці.

Я взяв трубку... Напружив слух. Погляд на портрет.—Перерваний—думаю—треба новий придбати.

— Що?! Не може бути! Брежете...—Трубка випала з рук. Я зціпив кулаки... обома руками вдарив об стіл і що-сили крикнув:—Хто портрета перервав... Уб'ю!!!

Ляк перемішався з здивованням.—Що з тобою?

— Я не-е знаю... Хведю, ану спитай... що-о там кажуть?

Голос мені тримтів і я не вірив своїм вухам! Вони мене зрадили?!!

Хлопці обступили Хведька... А він голосом, наче іржавим обручем:—Умер-р...—Хто?—

— Ленін... умер...

Я нічого не розуміючи скільки сили біг до Івана...

— Куди це ти простоволосий?..

Я за голову—шапки нема...

— Та що з тобою?—Переді мною стояв Іван і здивовано розводив руками.

— Ле... Леніна... нема... вмер...

— Що ти кажеш? - наче гарматою над вухом.

Я почуваю, що щось сказав контр-революційне й червоний від того, а у виски, наче молоточком: так-так-так...

Втома якась загальмувала силу, і ми, наче хворі, мовчки йшли до сільради.

Кілька хлопців ще сиділи, а інші розійшлися...

— Так... значить, хлопці... Хлопці глянули й опустили очі. В Івана бігли сльози...

— Значить, хлопці, нема вже?... Значить... куди ж це годиться?..

Всі мовчали...

Я закурив. Федька, не знаю чому, сів прямо на долівку. Сашко найшов дірочку на кожушині й розривав її далі...

Іван довго, ввесь час, дивився на трубку апарату, а потім якось так придушено:

— Значить, хлопці, завтра засідання... траурне... по Ленину.

Далі потарабанив по шибці пальцями й вийшов.

Розійшлися і хлопці... так якось... не прощаючись...

Підняв шапку з долівки... Погладив грубу—тепленька...

— Так...—думаю...

— Іч, як вітер плаче... За ким він?.. А чорно як на дворі. Я ступнув до вікна, за мною—тінь... Чого їй треба?..

Гасне лампа. Ледве-ледве жевріє, а п'ятьма кудлата чапає у вікно. Іч затушовує як усе.. А де ж портрет... Га!—я злякався свого голосу. Здавалось гублю свій розум. Потім, наче пружиною, кинуло мене й я опинився на вулиці.

Блукав... довго блукав... Скрипіння снігу дратувало нерви, але я намагався в своїх кроках найти щось таке... задовольняюче...

Ось уже й скелі край. Старий Дніпро замовк під холодною кригою. А там зігнулась хатка, мружить оком. Видно: сидять хлопці, дівчата...

— Чи не зайти? все рівно в сільраду не піду. Я постукав.

Хтось пошаргав за дверима... клацнула клямка й на порозі... Хведько.

— О, чого це ти?

— Так, Хведю... Не могу... Не всидю...

— Отак і мені...

Він одчинив другі двері й ми ввійшли в широку, простору кімнату. Піл, біля полу прядки, а на полу—дівчата, так якось, жужмом сидять, шепчуться.

Кіндрат—найкращий гармоніст села—положив гармонію на стіл, на гармонію голову, а погляд кудись на стелю.

На столі купа сонячників, але ніхто не лущить.

— Не весело,—думаю,—й тут.

— Бійка була—пояснив Федько.

— Яка?

— Били хлопці Хитрикового Калістрата.

— За що?

— Хай хлопці розкажуть!

— Да...—почав Кіндрат,—ледве, стерво, гармонії не порвав... Граємо ми ото... танцюємо... він тут коники всякі виливав... Десь на копійку випив, на три задається. Ну, все нічого... Коли приходить Хведір і каже, що Леніна нема, що вмер він... Ми по-первах не вірили... Думаємо—шуткує, коли ні... Я як-найдужче „польку“ одну тут люблю, то й кажу, що давайте назвемо її ленинською. А воно, як прищ, як прискочить, як рване гармонію, як зарепетує:—Що Ленін!?.. Паскудить „польку“... Мені Ленін усе одно, що моему батькові п'ятак із кармана.— „Ага, бач які ви!—думаю собі... Моргнув Климові... Так Клим його яа-а-ак моргнув... Той під лаву... Ну, й пішло...

— Знатиме, як коvirяться,—буркнув Клим.

— Так,—кажу й сів на лаву. Хоч би хоч заграли,—думаю.

Кіндрат ніби згадав... Наче нехотя розтяг гармонію, пробіг по клапанах, нагнувся до неї вухом і розлив великі й маленькі хвилі мотиву.

То бадьоро, наче громом погрожуючи, то тоскно, плаксиво, жаліючись гудуть і гудуть голоси.

— Полька!—пояснив Клим.

— Ленінська,—додала смуглява дівчина.

— Так,—думав я.

А вітер за вікном радів запозиченому в нього мотиву й ще більш куролесив.

*

На другий день—жалібний сход. Ніхто довго не балакав. Все приймалося цілком, по щирості.

— Ну, а тепер питання про траурний флаг! Як ми з цим?

— Та як! Прошу слова, так! Піти в церкву, взяти чорну бархатну ризу та й пошити!

— Так, товариші, ми ж на це не маємо ніякого права!

— Як то не маємо? Наша церква—наше й те що в церкві... обійдемося без одної, хватить ще... а це такий случай...

— Правильно! Пра-а-авильно! А що ж?

— А ще,—розпинався один дідок—хай дяк навчить хор співати всяких таких пісень, щоб були по хвормі... і не той!..

— Правильно! Ве-е-є-рно!

— Товариші!—на піддашку стояв Хведько,—а ще щоб була пам'ять, так давайте відкриємо в хаті отця Серафима хату-читальню, щоб, значить, імени Леніна...

— А чого ж, і це можна!..

— Як громада?—Жарь!—Правильно!!!

— Ну, товариші, а тепер можна й розходитись...—поважно, твердо як і завжди Іван.—Розходьтесь, та тільки не забувайте того, чому вчив нас товариш Ленін... Він казав, що лише спільними силами... своєю єдністю ми зможемо добути чого тільки забажаємо... Не слухайте тих, що дзявляють на radoщах, тих, що раді смерті великого чоловіка. Не слухайте Хитриків...

— Ага, бач—перебив хтось із гурту—за Хитрика... Доки він буде нас обдирати?.. Якийсь брак, а не товар продає. Голка... що вона мирного врем'я...

— Правильно!—

— А по програмі Леніна, так щоб...

— Товариші, до порядку!

— Ми ж уже говорили колись, почав Іван, за цю справу, так частина ж була проти, навіть більша частина... говорили, що-о... вийде те, що й з „потребилкою“... Коли ж зараз виникло це питання, то давайте доводити до кінця...

— Правильно!

— Та не дуже й правильно,—хтось насмішливо обізвався... Але це покрили гучні вигуки кандидатур до організаційної тройки.

Справу скінчили...

Гарячо розмовляючи, розмахуючи руками, розходились гуртки селян в усі боки.

Голова сільради, підтоптаний незаможник, говорив Іванові:

— Правду каже приказка, що наш брат не перехреститься, доки грім не гряне... Я ось скільки вже, третій рік голову, а такого сходу ще не було...

— Да, спайка... —відповів Іван,—у нас так на фронті бувало.

Хтось подзвонив телефоном.

А мороз мережив вікна...

Вечір. В сільраді світло-світло. Хлопці наносили лямп більше ніж треба. Дівчата в'яжуть вінки, а хлопці допомагають. Все виходить спішно, без зайвих балачок, діловито, таємничо. Три дівчини і Хведько працюють над прапором. А він чорний-чорний в зелені цих вінків.

До мене підходять дві дівчинки, смаглявенькі такі й:—Нате вам ось... тільки зараз не читайте... тоді, як ми підемо...

— Добре дівчата! Хведю, ти сьогодні не йди додому, залишайся тут... В мене табак є—куритимемо... Добре?

— А чого ж!—погодився він.

Я заспокоївсь. Коли всі розійшлись і ми залишились із Хведьком на самоті, я дістав паперці. Їх три. Читаю:

„В ком'ячейку комсомола. Так, як тепер Ленин умер, так як тепер ми як сироти. Так що прошу прийняти мене в свої ряди... Щоб умісті нам... по-ленинськи щоб жити. Варка Бідакова“.

— Хведьку!

— Чого тобі?

— Та не мені, а нам!

— Що нам?

— Заяви—від дівчат!

— Від яких? Ану!

Хведько похапцем із радісною усмішкою пробіг листочки.

Чи ви можете зрозуміти ту радість секретаря осередку, коли в нього в руках перші заяви від дівчат... Дорогі листочки!

— А в мене ось од хлопців... назбирав...

— Та ну?

Він витяг жмут заяв.

— Ех, Хведю! Хай стережуться всякі Калістрати Хитрики й не хитрики... Це ж Ленин писав ці заяви.

Кужелить метелиця, рве жалібний марш, а товариші з трибуни:

— Ленина з нами нема...

— Товариші!

Хтось позад мене схлипнув. Оглянувсь—бабуся...

— Чого ви?—а самому горло здавило, не забалакаю...

— Товариші!..

— Ну чого вони... для чого сльози?..

— Ленина... з нами немає Ленина...

А хуртовина полоще прапори, рве жалібний марш, що від того ще жалібніший.

Схилили голови... прапори застигли...

А над цим натовпом скигнуть вітер, плачуть ноти, борсаються в снігу...

— Царство йому небесне, заступникові нашому,—якась тьотя перехрестившись.

— Товариші!

— Хай не піднімають голови ті, що нам ворожі, бо наша піднята! Ленин із нами!

— Товариші!..

Ми йшли до сільради.

— Дідусю, надіньте вже шапку, простудитесь!

— Що кажеш, синку?

— Шапку, кажу, надіньте!

— А-а-а...—і він натяг її на купу срібного чуба, забитого снігом.

- Ходімо до мене вечеряти,—звернувся Іван.
Я згодився.
Маленька, чепурна хатина. На покуті—Ленин... На столі книжки.
— Дядю!—до мене білявий хлопчик.
— Чого?
— А в нас бозі нема!
— А де ж вона?
— Поїхала до дідусі,—й підскачив на одній ніжці.
— Познімав сьогодні,—пояснив Іван,—так якось до цього часу уваги не звертав... жінка перечила, а це покінчив...
— Та воно й не що!—озвалася Іванова дружина,—а так, більш для людей... повісити нічого було... А тепер...
— Дядю!—закінчив хлопчик, показуючи на портрета пальчиком.

*

Сельбуд. По стінах портрети, полиці з книжками, а в мене дідусь Омелько.

— Ге... отак... розкошывав один, а тепер для всіх... Воно, конешно, що тепер жисть іде по новому плані... потому, що тож... От і Хитрик... торгував колись, а тепер обчеська лавка... до нього вже ніхто й не загляне... Я знаю... ще було, як на польських манервах...

— Це, дідусю, по ленинському плану „жисть“ пішла!

— Га? Куди... от чолов'яга був! Мало таких... нема... Чи то ж то йому й пам'ятника поставлять? Слід би построїти—заслужив!.. Я ще, як на поляк...

— Пам'ятника, дідусю, ми йому всі гуртом строїмо!

— Як же це?

— Комунізм построїмо, дідусю, щоб нерівности не було, ото йому й пам'ятник!

— Ага... іч... це значить, щоб ні бідних, ні багатих... так... так... Дай бог, дай бог... Ага.

Поблискує цигарка, шумить шелестявий голосок дідусів аж близько півночі.

Кремінчук

Олекса Конторин

ВЕСНА

Тиха тиша
Вколо вишень,
У срібному жупані
Вибрів місяць
І колише
Золотий, ясний промінь.
Тьохка, тьохка
Соловейко,
Вколо білі рушники,
У коханні
Світ-лелейко,
У ярмі лише бики.